

СЕМАНТИЧНІ ГРУПИ СКОТАРСЬКОЇ ЛЕКСИКИ
ЗАПОРОЗЬКОГО КОЗАЦЬКОГО ВЖИТКУ
(ЗА “АРХІВОМ КОША НОВОЇ ЗАПОРОЗЬКОЇ СІЧІ”)

Христич І.А.

Запорізький державний університет

Запорозька Січ була осередком державності українського народу. Це виявлялося в організації Війська Запорозького, адміністративно-політичному устрої, соціально-економічних стосунках, побуті, культурі козацтва. Життя козаків на Запорозькій Січі не зводилося лише до воєнних виправ, бурхливих рад та спільних трапез. На українських землях, як зазначав О.Рігельман, під захистом козаків створювалися відносно сприятливі умови для розвитку економіки, зокрема хліборобства, скотарства, торгівлі та всіляких промислів [Рігельман 1994:24].

Скотарство – одна з найважливіших галузей запорозького козацького господарства. Розвитку скотарства найбільше сприяли природні умови регіону: розлогі запорозькі степи, вкриті високою, густою і соковитою травою, дозволяли випасати худобу з весни до пізньої осені і заготовляти потрібну кількість сіна на зиму. Основними галузями скотарства на Запорозькій Січі були конярство, вівчарство та вирощування великої рогатої худоби. У скотарстві на Запорожжі переважав м'ясний напрямок, молочний – не був розвинутий. Корови не доїлися з весни і до Петрівки, вершкове масло виготовлялося для потреб господаря і рідко – на продаж. Запорозькі вівчарі розводили овець переважно волоської породи. Їх стригли один раз на рік, а вовну продавали за межі Запорожжя [Українське козацтво: Мала енциклопедія 2002].

В традиціях Запорозької Січі було повне самозабезпечення продуктами харчування, в тому числі і продуктами тваринництва. З цим завданням успішно справлялися козацькі осередки, на позначення яких існувала чимало майже синонімічних лексичних одиниць, що могли бути зафіксовані в одній і тій же пам'ятці. Так і в Архіві Коша Нової Запорозької Січі на позначення місць для утримування, догляду, розведення худоби з метою отримання продуктів тваринництва вживаються слова *кіш, завод, зимівник, пригон, стан, хутір, кошара, вівчарник*. Наприклад: *...на мояцком местѣ, где козацкой зимовникъ імеетца, і один того зимовника козакъ доволъно знаетъ говорит по-татарски, пришедъ, козаки четверо коней пред вечеромъ украли і отвели до своего зимовника* [Архів Коша Нової Запорозької Січі 2000:229] (далі в тексті при посиланні на це джерело в дужках зазначатиметься скорочена назва – Архів); *Мсяя шувала в урочище Каджадаръ-Куминдѣ именуемого Саликъ Обалкя Велиша на станъ семь козаковъ, напавъ, узяли в него грабежемъ шесть лошадей и гнав ихъ // до Бѣ-Гечута – не догнали, и тѣ казаки, переправяся, ушли* [Архів 2000:434]; *На урочищѣ Ресали-Кучумъ к крымского жителя арменина Алмеса ізъ*

скотского коша запорожцы, пришед из зимовников, лежащих на Тамгалы, украли рогатого скота пятнатцать [Архів 2000:237]; 1743 году, восени, на Дубовой долинь, от Карасевской вершины, села Дубать Узукъ Садула с овчарника противъ Дубинской долины, с острова, где рыбалки живут, запорожской козакъ Василей укравъ два вола [Архів 2000: 227].

Кіш. Етимологічно – це давнє запозичення з тюркських мов: чаг. *koş* “сукупність юрт, бабір”; кирг. *koş* “повстяний намет, юрта”; башк. *koş* “курінь”, тур. *koş* “стадо”. балкар. *koş* “стійло, стійбище”, як і монг. *goş* “дорожний намет”, можливо, пов’язані з дтюрк. *goş* “пара”, *goş* “з’єднувати, сполучати” [ЕСУМ II: 452]. В українській загальнонародній мові ХІХ ст. лексема “кіш” вживалася із значеннями: “велика корзина для зберігання борошна або зерна”; “корзина пересувна”; “садок для риби у вигляді поставленої у воду плетеної корзини у формі циліндру”; “дерев’яний короб в млину над жорновами, куди висипали зерно”; “табір, стоянка”; “Запорозька Січ” [Грінченко II:247]. У сучасній українській мові ця лексема зберегла свою багатозначність і фіксуються у Словнику сучасної української мови з ремарками застаріле і рідковживане [див. СУМ IV:171].

Завод. Етимологічно лексема “завод” походить від старослов’янського слова “вести”, “водити” [ЕСУМ II:200]. Б.Грінченко у своєму словнику не дає пояснення цієї лексеми. У сучасній українській мові лексема “завод” розширила своє значення і вживається у значеннях: “промислове, здебільшого велике підприємство”; “спеціалізоване господарство, де розводять, розмножують породистих сільськогосподарських тварин, мальків, риб, вирощують певні сорти рослин на насіння” [СУМ III:54].

Зимівник. Лексема “зимівник” (приміщення, зимове житло запорожців поза Січчю) етимологічно – це похідне суфіксальне утворення [ЕСУМ II: 261]. У Словнику сучасної української мови лексема “зимівник” зафіксована з ремаркою історизм. На сучасному етапі розвитку української мови ця лексема розширила своє значення і вживається зі значенням “утеплене приміщення для зимування бджіл” [СУМ III:566].

Пригон. Лексема “пригон” не зафіксована ні в словнику Б.Грінченка, ні в Словнику сучасної української мови.

Стан. Лексема “стан” етимологічно походить від церковнослов’янського *станъ*, болг. *стан (ът)* “стан” (табір) [Фасмер III: 745]. У словнику Б.Грінченка подано лексему “стан” як багатозначну: “стан, положення”; “стан, звання”; “стан, зріст”; “верхня частина жіночої рубахи”; “зшита половина плаhti”; “стан, табір”; “помешкання станового”; “конюшня” [Грінченко IV: 196]. У Словнику сучасної української мови лексему “стан” не зафіксовано.

Хутір. За етимологією лексема “хутір”, можливо, походить від д.-в.-н. *huntari* “частина округу”, др.-шв. *hundari* [Фасмер IV: 286]. В українській загальнонародній мові ХІХ ст. хутір – окрема усадьба за селищем, висілки [Грінченко IV: 420]. У сучасній українській мові зберегло своє значення [див. СУМ XI: 176].

Кошара. Це запозичення з молдавської і румунської мови молд. *кашар(э)* “хлів, загорожа для худоби”, рум. *cosár, cosárâ* є зворотним запозиченням з болгарської або сербохорватської мови [ЕСУМ III: 67]. У словнику Б.Грінченка подано лексему “кошара” із значенням “сарай, загорожа для овець” [Грінченко II: 296]. У сучасній українській мові лексема “кошара” дещо розширила своє значення: “Загорода або хлів для овець. кіз, вівчарня”; “*рідк.* хлів для великої рогатої худоби”; “*дорев.* дерев’яний фабричний будинок; житловий будинок для робітників біля фабрики, на промислі” [СУМ IV: 315].

Вівчарник. Етимологічно “вівчарник” – похідне утворення від лексеми “вівчарня” < “вівця”. У сучасній українській мові слово “вівчарня” вживається як у прямому значенні, так набула і нового: “хлів або повітка для овець” [див. СУМ I: 551].

При дослідженні Архіву Коша Нової Запорозької Січі також зафіксовано вживання поданих вище лексем у словосполученні з прикметниками: *зимівник вівчарський, кіш скотарський, кіш вівчарський, стан овечий, завод вівчарський, хутір вівчарський, пригон вівчарський, пригон скотарський, пригон кінський*. Наприклад: *...на овечей станъ восемь человекъ казаковъ напали и ограбили три лошади и со всех пастуховъ сайдаки, ружья, плати, запаси и прочие, пограбя, уехали* [Архів 2000, 435]; *На урочищѣ Ресали-Кугумі у крымского жителя арменина Алмеса ізъ скотского коша запорожцы, пришед із зимовников, лежащих на Тамгалы, украли рогатого скота пятнатцать* [Архів 2000: 327]; *...запорожской казакъ Петръ украл в зимнее время с овчарского коша два вола и отвел до Джереловского куреня, и хозяинъ у тово куреня требовал воловъ, толко не отдано* [Архів 2000: 223-224]; *Въ 160-мъ году в урочище Токманъ-Дамагинде Хаджи Сулеймана на овчарскія заводи, вдень напавъ, того жъ урочища стоящаго куреня казаки трехъ добрихъ лошадей отнявъ, в свой курень отвели, о чемъ челобитчики имеются* [Архів 2000: 328]; *В том же году у карасуйского жителя Абдуль-Гюлюна при овчарскихъ пригонах Кави – Суюнь – Домагинде запорожские казаки, напавъ незапно [!], отогнали лошадей 5 и пастуховъ всехъ ограбили* [Архів 2000: 261]; *Въ 161-мъ году бакчесарайского жителя, Али называемого человека, Иргадского куреня казаки – одинъ Семень // называемый, с товариществомъ, напавъ на овчарския хutory, сто пятьдесятъ овецъ пограбили* [Архів 2000: 323].

Чи не найширший прошарок сільськогосподарської лексики, зафіксованої в Архіві Коша Нової Запорозької Січі, є слова на позначення назв осіб, які займалися господарюванням, зокрема скотарством. В Архіві зафіксовані лексеми: *зимівник, табуницик, погонцик, чабан, пастух, конюх, вівчар*. Наприклад: *И не сишутся ль оные лошади равно і табуницикъ Величко, онъ ротмистръ Турченоской темъ репортомъ требуетъ во все места учинить публикацию* [Архів 1998: 228]; *З оних же воловъ, Герасим, отъдалъ мнѣ одного вола; да двох – другому чабановѣ отдал же* [Архів 1998: 417]; *І тово коша пастухи вследъ за оними гнали, точно догнать не могли; а реченные казаки, переплавя техъ*

лошадей чрезъ Днепръ, переправали до зимовника [Архів 2000: 228]; *И какъ оного требоваль возвратно, тогда сказали те конюхи, будто тот конь пропаль – не отдають, о чем челобитчики имъются* [Архів 2000: 343].

Табунщик. Етимологічно лексема “табунщик” (той хто знаходиться коло табуна) – це суфіксальне утворення від іменника “табун”. У словнику Б.Грінченка зафіксована лексема “табунник” із значенням “табунщик”, пояснення не дається [Грінченко IV: 242]. Слово дожило до наших днів і в сучасній українській мові є загальноновживаним, вживається у значенні “той хто наглядає за табуном на випасі” [СУМ X: 11].

Погонщик. Лексема “погонщик” етимологічне префіксально-суфіксальне утворення від дієслова “ганяти”. У словнику Б.Грінченка зафіксована лексема “погонич” із значенням “погонщик; робітник, який поганяє волів при оранні або у чумаків” [Грінченко IV: 234]. У сучасній українській мові лексема “погонщик” набула більш узагальненого значення: “той, хто поганяє, супроводжує запряжених або нав’ючених тварин 9коней. волів і т. ін.)”; “той, хто супроводжує худобу, коней, коли їх переганяють куди-небудь” [СУМ VI: 719].

Чабан. лексема “чабан” – запозичення з тур., крим.-тат. *sôban* “пастух”. Першоджерелом цього походження є перс. *šubān* “пастух” [Фасмер IV: 308]. У словнику Б.Грінченка подано два значення цього слова: “пастух овець”; “назва вола”. У сучасній українській мові друге вказане значення не збереглося [див. Сум XI: 259].

Пастух. В українській загальнонародній мові XIX ст. лексема “пастух” вживалася у своєму прямому значенні “пасти стадо. отару та ін.” [Грінченко III: 101]. У сучасну українську мову ця лексема прийшла без змін у значенні [див. СУМ VI: 91].

Вівчар. Етимологічно лексема “вівчар” походить від іменника “вівці”. За словником Б.Грінченка ця лексема має значення “пастух овець” [Грінченко I: 203]. У сучасній українській мові ця лексема набула більш узагальненого значення: “той хто доглядає овець” і “той хто займається вівчарством” [СУМ I, 550].

Найширше значення має слово “зимівник”. Зимівчани – це осілі козаки, які жили по зимівниках і займалися господарюванням, у тому числі і скотарством. Наприклад: *А понеже, какъ извесьтно при Следственной каміси, что оных казаков, прозванием Самоваловъ имелос два брата, ис которых одинъ и умре, а другои и понне имеетца зимовникомъ своим на речке Соленои...* [Архів 2000: 183]; *А что будто у него другой брат есть і живетъ на рѣчки Салонои зѣмовником, но то показанно ложно, о чем Слѣдствен. коммѣссия благоволит битъ известна* [Архів 2000: 184].

Третю семантичну групу скотарської лексики складають лексеми на позначення худоби та її сукупності: *стадо, отара; худоба, скотина (рогата скотина); вівця, ягня, віл, корова, бик, теля, жереб’я, кобила, кінь*. Наприклад: *...у карасевского Юрия с кошары, із ымеющагося на той Конской Водѣ зимовника*

козаки, перед вечеромъ прихавъ, пять человекъ отогнали три коня і два вола... [Архів 2000: 229]; ...того жъ места казаки – восемь члвкъ, напав, отняли четыре бика и четыре вола.// [Архів 2000: 336]; Въ 161-мъ году въ урочищѣ Бей-Гечу Черних Водъ і Конских Вод куреней казаки перекопского жителя Орасъ Акая в пригонах рогатой скатини одного быка, отнявъ, увелы [Архів 2000: 337].

Стадо. Етимологічно лексема “стадо” походить від давньоруського і старослов’янського “стадо” [Фасмер III: 743]. У мові XIX ст. лексема стадо вживалася зі значенням “стадо коней” [Грінченко IV: 195]. У сучасній українській мові ця лексема зберегла і розширила своє значення: “група тварин (перев. одного виду, віку і т. ін.). об’єднаних з певною господарською метою (для утримування, нагулу, відгодівлі тощо)”; “взагалі велика група яких-небудь тварин, птахів, риб і т. ін., які тримаються разом”; “загальне поголів’я сільськогосподарських тварин того самого виду”; “Перехідна форма суспільної організації, типова для раннього періоду первіснообщинного ладу”; з ремаркою перен., зневажл. “велика неорганізована несвідома група людей” [СУМ IX: 636].

Отара. Це запозичення з тюркських мов: *utar* “скотний двір”, *orar* “пасовище, стадо” [Фасмер III: 169]. У словнику Б. Грінченка лексема “отара” зафіксована зі значенням “велике стадо овець” [Грінченко III: 75]. У сучасній українській мові зберегла своє первинне значення і набула нового: “перен., зневажл. безладний гурт людей, натовп, юрба” [СУМ V: 802].

Худоба. Лексема “худоба” походить від польс. *chudoba* “скудний скарб” – алегорична, описова назва майна, у тому числі і скота. від “худой”, щоб ввести в оману нечисту силу [Фасмер IV: 282]. У мові XIX ст. лексема “худоба” вживалася у трьох значеннях: “майно”; “домашня скотина”; “як бране слово: скотина” [Грінченко IV: 419]. У сучасній українській мові це слово є загальноновживаним і зберегло всі свої значення [див. СУМ XI: 167].

Скотина. Етимологічно лексема “скотина” походить від старослов’янського, давньоруського *скоть* “скот, майно”, яке було запозичене з германських мов, на це вказує спорідненість з германськими словами [Фасмер III: 655]. У мові XIX ст. вживалася лексема “скот” зі значенням “скот. рогатий скот2” [Грінченко IV: 141]. У сучасну українську мову це слово прийшло зі своїм первинним значенням [див. СУМ IX: 307].

Вівця. Етимологічно лексема “вівця” – це старослов’янська *овьца*, псл. *овьса* < *ovikā*, результат розширення і-основи зменшувальним суфіксом –*ikā* [ЕСУМ I: 389]. В українській загальнонародній мові XIX ст. лексема “вівця” вживалася у двох значеннях: “овця”; “у мн. різновид дитячої гри” [Грінченко I: 203]. У сучасній українській мові друге вказане значення цієї лексеми не збереглося, з’явилося нове значення “перен. про помірну, лякливу людину” [ССУМ I: 551].

Корова. Лексема “корова” – ст.-сл. *krava*, псл. *korva* “корова” (первісно “рогата тварина”), можливо, як похідне від псл. *korvъ* “віл” [ЕСУМ III: 34].

Бик. Етимологічно лексема “бик” (велика рогата тварина) – ст.-сл. *bykъ*, псл. *bykъ* – похідне від звуконаслідувального кореня *būk-/bъk-*, який зберігається

також у дієслові *bykati* “глухо ревти” [ЕСУМ I: 182]. У сучасній українській мові лексема “бик” зберегла своє значення і набула нових: “заст. великий казан”; “у мн. бики - масивні проміжні бетоновані або кам’яні опори, на яких тримається міст” [СУМ I: 165].

Теля. Походить від ст.-сл. *тельцѣ* [Фасмер IV: 38]. У сучасній українській мові ця лексема набула нового значення “перен., розм., знев. про молоду, недосвідчену або неспритну людину” [СУМ X:65].

Жеребець. Етимологічно лексема “жеребець” (маля кобили; лоша) - похідне від ст.-сл. *жрѣбъць*, псл. *žerb-*, *gerb-*; споріднене з дінд. *garbhah* “материна утроба; зародок” [ЕСУМ II: 193]. У сучасній українській мові воно вживається з первинним значення [див. СУМ II: 520].

Кобила. Лексема “кобила” походить від ст.-сл. *кобыла*, псл. *kobyła* “кобила; знаряддя або предмети, схожі на коня”, лат. *caballus* “кінь, особливо робочий; шпака”, *cabō* “мерин”. Взаємний стосунок цих слів залишається невиявленим; можливо, це мандрівний термін малоазіатського або фракійського походження [ЕСУМ II: 476]. У словнику Б.Грінченка лексема “кобила” подана у шести значеннях: “кобила”; “лавка на високих ніжках, яка використовується при мазанні стін і стелі”; “лавка або підмостки. на яких карали кнутами злодіїв”; “у горщечників: ком глини”; “назва гральної карти у грі в цигана”. У сучасній українській мові ця лексема втратила значення “гральної карти”, але набула нових значень: “перен., вульг. про високу на зріст оглядну жінку” [СУМ IV: 201].

Кінь. Походження слова “кінь” не зовсім ясне; очевидно воно становить етимологічну єдність з псл. *котопь* “кінь”, укр. *комонь* і псл. *kobyła*, укр. *кобила*, але взаємний фонетичний стосунок цієї групи слів поки що задовільно не з’ясований [ЕСУМ II: 448]. В українській загальнонародній мові ХІХ ст. лексема “кінь” вживалася у трьох значеннях: “кінь (тварина)”; “дитяча гра”; “частина ткацького верстату” [Грінченко II: 245]. У сучасній українській мові ця лексема втратила друге значення, а натомість набула нових значень: “шахова фігура з зображенням голови коня”, “оббита шкірою колода на чотирьох ніжках для гімнастичних вправ” [СУМ IV: 168].

Четверту менш численнішу лексичну групу складають слова на позначення продукті тваринницької діяльності: *овчина*, *баранка (овчина)*, *брюхавиця*, *кучкарина*, *сап’ян*, *тулум*, , *шкіра (волов’яча і овеча)*, *жир*. Наприклад: *Экстрактъ, учиненной из реэстра по жалобамъ татарскымъ, сочиненного хана кримского депутатамы. с коимъ посысан [!] былъ въ Киевъ ихъ толмачъ Ураз-Акай... Кожъ воловихъ 1 Кожъ овечьихъ 140 Смушковъ егнячьихъ 80* [Архів 2000: 346]; *...взяли у нихъ пятерыхъ лошадей, смушки, авчины, себла, шабли, денги, ножницы татарския, что овецъ стригутъ, а сколько всего числом, сказать не знает* [Архів 1998: 88]; *Якие чабани, поехавши на Молочную к отарамъ, вишеписанныхъ Белого, Шулгу порезали, а имущества ихъ отобрали: коней трое, готовихъ денегъ четири рублѣ, ручницу одну, риби головъ двадцятъ семь, жиру окъ пятдесять* [Архів 2000: 528].

Овчина. Етимологічно лексема “овчина” - від праслов’янського *ovьka*, цслав. *ovьчина* [Фасмер III: 116]. В українській загальнонародній мові ХІХ ст. ця лексема вживалася у двох значеннях: “овчина, шкура вівці”; “овечья шуба” [Грінченко III: 34]. У сучасній українській мові ця лексема вживається з тими самими значеннями [див. СУМ V: 612].

Тулум. В архіві Коша Нової Запорозької Січі було зафіксовано лексему “тулум” зі значенням “шкіра”, “мішок, зроблений з шкіри”. В українській загальнонародній мові ХІХ ст. вживалося три словоформи *тулук*, *тулуч*, *тулун* з схожим значенням – “шкіряний мішок, бурдюк з козячої шкіри”. Етимологічно лексема “тулум” – запозичення з тюрк., ср. тур. *tulum* “бурдюк” [Фасмер IV:118]. У сучасній українській мові ця лексема є рідковживаною [див. СУМ X: 315].

Жир. Зафіксована в “Архіві...” лексема “жир” (сало) – загальноприйнятої етимології не має [ЕСУМ I:198]. У словнику Б.Грінченка подано лексему “жир” у чотирьох значеннях: “жир”; “корм, здобич (у диких тварин)”; “горішки з дерева бук”; “масть карти” [Грінченко I: 484]. У сучасній українській мові вживається лише два значення: “жир – масляниста. нерозчинна у воді речовина, що входить до складу організму людини, тварини й рослини”; “розм. масть гральної карти” [СУМ II: 530].

У словнику застарілих та рідковживаних слів, що поданий у кінці другого тому “Архіву Коша Нової Запорозької Січі”, розтлумачено значення деяких слів цієї лексичної групи. Так, **брюхавиця** – висушені шлунок і кишки тварини, використовувалися, зокрема для зберігання жиру [Архів 2000: 635]; **кускарина** – міх для перевезення молока і сиру, виготовлений з висушеного баранячого шлунку [Архів 2000: 639]; **тулум** – 1) шкіра, 2) мішок, зроблений з шкіри [Архів 2000: 642]. Треба зазначити, що у словнику Б.Грінченка ці слова не зафіксовані.

До п’ятої лексичної групи можна віднести зафіксовані Архівом Коша Нової Запорозької Січі слова на позначення масті коней, яких розводили або тримали козаки у своїх господарствах: *буланий, чалий, вороний, гнідий, чаптарь (чаптан, чантан), кашка*. Наприклад: *Да конь едень черно-чалой, ростомь середній, на якому коню клеимо таково ж, какъ и на вишписаних* [Архів 2000: 413]; *Огировъ два – едень чалий, другой буланий, грива и хвост бѣлий, ростомь велики, на которых клеино ж таково, какъ и на вишписанных кобылах* [Архів 2000: 413]; *Въ 160-мъ году из Калыджакъ – Башинъданъ Эвъвеля Хусейнинъ называемаго члвка одного жеребца серого да Уирина имянуемаго члвка одного жеребца шерстю чаптарь, одну бѣлошерстную кобылу, одну гнедую кобылу, одну вороную кобылу и одну кобылу шерстью, кашка называемую...*[Архів 2000: 343].

Вороний. Етимологічно лексема “вороний” (кольору воронячого крила, чорний з металевим полиском) – цсл. *враньи* – псл. *vornъ (jъ)* – утворене від *vornъ* “ворон” за подібністю до його кольору [ЕСУМ I: 428]. У сучасній українській мові належить до прошарку загальноновживаної мови [див. СУМ I: 740].

Гнідий. Лексема “гнідий” (гнідий кінь) – псл. [gnědъ] – етимологія не зовсім ясна; очевидно, утворене за зразком псл. *blědъ* “блідий” від дієслова *gnětiti* “запалювати (укр. гнітити (хліб) “підрум’янювати вогнем”); первісне значення в такому разі – “який має колір чогось обпаленого, засмаглого” [ЕСУМ I: 537]. У словнику Б.Грінченко значення цієї лексеми не вказується. У сучасній українській мові ця лексема є загальноновживаною і вживається у прямому значенні – масть коня [СУМ I: 94].

Чалий. Лексема “чалий” (сірий, з сіруватим відтінком) – це запозичення з тур., тел., уйг. *čal* “сірий, сідий, чалий” (масть коней) [Фасмер IV: 313]. До нас ця лексема дійшла у своєму прямому значенні і в сучасній українській мові є загальноновживаною.

Буланий. Етимологічно лексема “буланий” (світло-рудий) – запозичена, можливо, через російське посередництво з тюркських мов [ЕСУМ I: 289]. У сучасній українській мові ця лексема є загальноновживаною.

У словнику застарілих та рідковживаних слів, що подається у другому томі Архіву Коша Нової Запорозької Січі, розтлумачено значення масті **чаптар (чаптан, чантан)** – татарська назва ігренової кінської масті; рудої з білуватими гривною та хвостом; чаптан-кашка – така сама масть коня, але з зірочкою на лобі [Архів 2000: 643].

Отже, скотарство у запорозьких козаків було одним із найголовніших промислів господарства. Це підтверджують зафіксовані різноманітні семантичні групи слів: на позначення місць для утримування, догляду, розведення худоби; на позначення осіб, які займалися скотарством; на позначення худоби та її сукупності; на позначення продуктів тваринництва; на позначення масті коней.

Література

- Архів Коша Нової Запорозької Січі. Корпус документів 1734-1775. – К., 1998. – Т.1. – 697 с.
- Архів Коша Нової Запорозької Січі. Корпус документів 1734-1775. – К., 2000. – Т.2. – 752 с.
- Етимологічний словник української мови. – В 7 т. – К.: Наукова думка. – Т.1 – 1982, Т.2 – 1985, Т.3 – 1989.
- Рігельман О. Літописна оповідь про Малу Росію та її народ і козаків узагалом. – К.: Либідь, 1994. – 768 с.
- Словарь украинского языка. Собранный редакцией журнала «Киевская Старина»: Репринтне видання / Ред., с добавлением собственного материала Б.Д.Гринченка: у 4 т. – К.: Лексикон, 1996.
- Словник сучасної української мови. – В 11 т. – К.: Наукова думка, 1970-1980.
- Українське козацтво: Мала енциклопедія. – К.: Генеза; Запоріжжя: Прем’єр, 2002. – 568 с.
- Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. – В 4 т. – М.: Прогрес. Т.1 – 1986, Т.2 – 1986, Т.3 – 1987, Т.4 – 1987.